

NAPEŁNIAĆ (145) *vb impf*

Oba a oraz e jasne (w tym w pierwszym a 2 r. błędne znakowanie).

inf napełniać (13). ◇ *praes 1 sg* napełniam (18). ◇ *2 sg* napełniasz (9). ◇ *3 sg* napełnia (44). ◇ *3 pl* napełniają (15). ◇ *praet 3 sg m* napełniął (6). ◇ *3 pl m pers* napełniali (3). *subst* napełniały (1). ◇ *plusq 3 sg m* był napełniął (1). ◇ *fut 1 sg m* będę napełniął (1). ◇ *2 sg m* napełniać będziesz (1). ◇ *3 sg n* będzie napełniać (1). ◇ *imp 2 pl* napełniajcie (10). ◇ *con 3 sg m* by napełniął (3). ◇ *3 pl m pers* by napełniali (1). ◇ *con praet 3 sg m* by był napełniął (1). ◇ *part praes act* napełniając (17).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. napełnić.

1. *Sprawiać, że coś jest pełne; wkładać, wsypywać, wlewać w co dużo czego; implere Mącz, PolAnt, Calep, Vulg, Cn; adimplere, distendere, opplere, refercire Mącz, Calep, Cn; replere Vulg, Modrz, Calep, Cn; farcire Mącz; explere, stipare Cn (79) : Farcio, Nápełniam/ łatam/ Tuczę/ Nádziewam kielbáfy. Mącz 118a; Refertio, Nápełniam/ Dolewam. Mącz 118b, 304d, 444d; Impleo – Napełniam. Calep 51 Ią, 24a, [734]b, 903a, 913b.*

napełniać co (11): Co mamy nápełniác/ toć ma być proźne/ áby w czyłtym gárncu czyście fye warzyło *SienLek* 12v; *RejPos* 83. *Cf napełniać co czego; co czym; Zwroty.*

napełniać co czego [= czym] (1): A(no) ten nápełniał domy ich dobrá *BudBib Iob* 22/18.

napełniać co czym (6): [Sroka] Gniazdo łwoie wnątrz ziemią napełnia dla wiatru zwienienia. *FalZioł* IV 26a; *Saburra*, Łodzienny piałek którym łódzie zwykli żeglarze nápełniác *Mącz* 362d; *RejPos* 194; Boć iście ná tem máło/ [...] piwnice y spiźarnie napoiem y pokármem połtronnym nápełniác [*potu ac pastu externo replere*] *ModrzBaz* 143. *Cf* »napełniać brzuch swoj [czym]«, »[czym] napełniać jarmarki«.

Zwroty: »napełniać brzuch swoj [czym]« = *jadać (1):* a on rád by był napełniał brzuch łwoi [*cupiebat implere ventrem suum*] młótem ktoré iadły łfinie *MurzNT Luc* 15/16.

»[czym] napełniać jarmarki« = *co wystawiać na sprzeź (1):* Kártáginłcy kupcy thwoi/ mnołstwem włłfeh bogactw/ Srebrem/ Zelázem/ Ceną/ y Ołowem/ napełniáli iármárki twoie [*repleverunt nundinas duas*], *Leop Ez* 27/12.

»z wierzchem napełniać« (1): *Oppleo*, Ze włźąd álbo z wierzchem nápełniam/ Wierłchowáto czinię. *Mącz* 304d.

W przeni [co] (4) :

napełniać czym (3): Nie máłz kácerłtwá łzkodliwłzego/ iedno gdy kto przykłádem Filiłtyńczykw/ łtudnię polá Ewánielitłkiego/ które máią od Chriłtuła źrzodłó wody żywey wylkákuiącey ku żywotowi wiecznemu/ ziemią nápełnia/ á zmyłł duchowny obráca w łciełłny *CzechEp* 111. *Cf Zwroty.*

Zwroty: »napełniać brzuch (a. żywot) [czyj] skarbem, z skarbu« = *implere ventrem Pol Ani [szyk zmienny] (1:1): BibRadz Ps* 16/14; Od mężów ręka twoia Iehowo/ od mężów z (tego) łwiátá/ ktorých dział w (tem) żywoćie/ á łkárbem twoim nápełniałz brzuch ich *BudBib Ps* 16/14.

»usta swe złorzeczeństwem napełniać« = *złorzeczyć (1):* Yad yálłczorczy pod wárgámi łwemi záwždy máyą/ A vltá łwe złorzeczeństwem łrogim nápełnyáją *LubPs Dv*.

Przeni (35) :

a) *Powodować określone wrażenie zmysłowe [w tym: co (5)] (6)* : Boża Páni Anielfka/ fwiátłością twoią/ nápełniałz fwiát *KrowObr* 171 v; *Opplet naves odor, Wonność nápełnia nołdrze. Mącz* 304d; w tym tu mieście/ w połty y czály nabożne/ głoły rozmáitých muzyk świeckich/ y fáme kościoły nápełniáią *PowodPr* 74.

napelnić czego [= czym] (1): CZułem (będąc dáleko) gdy frogi trzałk w domu/ Burzliwa śmierć broiła/ nápełniáiąc gromu. *WisznTr* 10.

Zwrot: »[czym] napelnić uszy« = *być słyszany* [szyk zmienny] (2): Bo ci nárułzáią poczcíwości/ ktorzi przed oczy ludzkie vkázuią fprołne máłowánia/ ktorzi wśy niewśtydliwemi rozmowámí nápełniáią [*obscoenis colloquis replent*] *ModrzBaz* 53; Smętnem krzykiem nápełnia wśy fłucháiących/ Nie przeláiąc fwyh pieśni žalobliwie brzmiących. *WisznTr* 15.

b) *Powodować określony stan lub uczucie; zsyłać co jako łaskę, obdarowywać [w tymi kogo (10), co (żywotne) (1), (nieżywotne) (6), metonimicznie o człowieku (8)] (27)* : Gdy łaknącemu wyleiefz dułżę fwoię/ (to ielt wnętrznego miłosierdzia nad nim wzyiefz) y dułżę ftrapioną nápełniałz: w ciemnościách wznidzie światłość twoiá *SkarKazSej* 662a.

napelnić czego [= czym] (4): Otworzywśy możną rękę oney Boskiey hoyności/ Tu wśytki nápełniáć raczyłz twey niezmierney dobroci *LubPs* X6; *BudNT Act* 14/17[16]; Ktorzi śmieią w huffie ftać/ niemáiąc w łobie boiázni Bożey y miłosci bliźnego/ [...] funnienie złego żywotá będzie ie trwożyć/ [...] ftráchu wielkiego/ [...] będzie ie nápełniáć [*eos implebunt*]. *ModrzBaz* 113v; *GrabowSet* Q4v.

napelnić czym (21): Nie dopułzcza odpoczynąc duchowi memu/ á nápełnia mię gorzkościámí [*implet me amaritudinibus*]. *Leop Job* 9/18; *BibRadz Eccli* 50/30; Krol tento ieltci oćiec niebiełki/ ktory ma páłac budowác/ tho ielt ferce człowiecze dobremi cnothámí nápełniáiąc/ w kthorym páłacu Bog fie weli *HistRzym* 108v; Zyemię záfię/ y tho wśytko co ná zyemi ielt/ nápełniáć raczy fwoim fwiętym miłosierdzyem. Piekło záfię/ y wśytki [!] piekielne rzeczy nápełnia/ fwoią nieodmienną fpráchwiedliwością. *RejPosWiecz*² 91; *RejPosWstaw* 22v; wśzechmocny Pan ieltci Bog ieden/ á nádeń niemáłz innego wybáwićielá. Ktory iáko rzeká Filon wśytko nápełnia mądrosćią fwoią [*qui implet quasi Phison omnia sapientia sua*] á iáko Tygrys wzbieráiąc czáfu nowych zbołz. *BudBib Eccli* 24/29[35]; Ná mię fię obrociły gniewy twe/ á ftráchy Boiáznią nápełniáią/ mych przybytkow/ gmáchy *GrabowSet* H3v; Zgołá cokolwiek świát ma w łobie nalepłzego/ Tym Pan Bog łam nápełnia człęká pobożnego. *KołakSzczęł* B4v. *Cf Zwroty*.

W połączeniach szeregowych (3): Duch święty ielt Bóg. Nápełnia fercá ludzkie. Oświéca/ Zbawia/ Do prawdy przywodzi. *BiałKat* c3v; wśytkie wierne wśzem dobrem nápełniałz/ fwoie dáry z hoynością im dawáłz/ á z łálki fwey świętey zbawiałz. *ArtKanc* K8v; *WujNT Act* 14/16.

W charakterystycznych połączeniach: napelnić dobrej myśli, dobroci, strachu; napelnić bojaźnią, cnotami, gorzkością, mądrosćią (2), miłosierdziem, sprawiedliwością.

Fraza: »[szatan] serce ludzi nápełnia« [o powodowaniu zła] (1): fámełgo/ [...] fzátaná Bog podwodzi/ áby ferce złych ludzi nápełniał. *WujNT* 27.

Zwroty: »napelnić błogosławieństwem« (1): Otwieráz ty rękę twoię: y nápełniałz kázde źwierzę błogosławieńftwem [*implet omne animal*]. *Leop Ps* 144/16.

»dary napełniać« [szyk zmienny] (4): *OpecŻyw* 185v; Abowiem nas omył á oczyścił od włzech grzechów a niepráwości náłzych/ y oczyfcione nápełnia dary swoimi *RejPosWstaw* 22v, 22; *SkarKaz* 279b.

»(wszem a. wszystkim) dobrem napełniać« (3): Ktory cię thák koronnie/ miłosierdziem przypráwuie/ Żądzą twą dobrem nápełnia *ArtKanc* Q19, K8v; *SkarKaz* 633b.

»łaską napełniać« (2): Tys ieft ona w ktoréiem iá odpoczywál fiedmioraką łáfką/ ij dary swymi ciebie napełniaiá *OpecŻyw* 185v; *ArtKanc* T10v.

»napełniać radością, weselim« [szyk zmienny] (1:1): [*Barnaba*] goráco Chrystufowi dziękował [*za łaskę*]/ á rádością nápełniał ferce swoie. *SkarŻyw* 536; *WujNT Act* 14/16.

Szeregi: »dawać, napełniać« (1): Rękę swoię otwierałz/ wżytłkim łam pokarm dawałz/ łáfką swą nápełniałz. *ArtKanc* T10v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»okładać a napełniać« (1): [*dobrodziejstwami twoimi*] nas ze wżąd práwie okładać á nápełniać raczyłz *RejPos* 22 v.

»opatrować i napełniać« (1): Bo ma to miáłto [= *kościół*] wielce możnego/ mądrego y porządnego krolá/ ktory ie miłwie y opátruie/ y wżytłkim dobrem nápełnia. *SkarKaz* 633b.

c *Zwrot: bibl.* »napełniać rękę [czyją]« = *udzielać władzy (w opisie starotestamentowym ceremonii wyświęcania na kapłana)*; *implere manum Vulg, Pol Ant* (2) : *Leop* 3.Reg 13/33; Y vczyńifz Aharonowi y fynom iego/ ták wedle wżego com rofkazał tobie fiedem dni napełniać będziefz rękę ich (*marg*) To ieft święcić ie będziefz. (—) [będziefz poświęcał ręce ich *WujBib*]. *BudBib Ex* 29/35.

a. *O zbiornikach wodnych [co]* (3) : *BielKron* 307v; Polłkie rzeki [...] od Wiłły poczawfzy/ z témi co w nią wpadáiąc/ Pułnocné nápełniaią *Morzá Oczko* 7.

napełnić czym (1): Rzeki swoye nápełnyáłz żywemi wodámi/ Aby fye swyát ochładzał ich wilgotnościami *LubPs* P3.

b. *lek. O objawach fizjologicznych, często o przyczynach chorób: przepęłniać, zapychać [w tym: co (11)] (13)* : á z te⁸⁰ dymy ku głowie fie podnołz/ y tak głowę napełniaią. *FalZioł* V 43; łłodkie rzeczy richley w żyły idá, y wiefzją moc maią nakarmienia, gdyż wiefcey napełniaią *GlabGad* 15, D3v, I2v, K7; A pochodzić tho z rozmnożenia złey wilkości/ ktora mozg nápełnia á rozum zácimia. *SienLek* 52.

napełniać czym (4): kto iey częłtho pożywa/ wzrok mdli y też zácimiewa/ y fen czyni napełniaiącz głowę dymy. *FalZioł* I 27d, I 101d; po trofzę iedząc tilko łamym pokarmem żółádek nápełnia przeto wiefcej fiego tam włóży y chęć [*jedzenia*] trwa dłużej. *GlabGad* K4; *SienLek* 11v.

Szeregi: »wpojać się a napełniać« (1): Druga ie⁸⁰ [*wina*] łprawa ieft wpoiać fie w czło⁸⁰ki á napełniać ie *GlabGad* Hv.

»napełniać a zaciskać« (1): potem ony wilkołci wchodzą w dziureczki głowy/ ktore napełniaią á zacifkaią/ á tak łtąd przichodzi fwęte⁸⁰ [!] walantego niemoc *FalZioł* I 8c.

»napełniać i zatykać« (1): [*świętecznej*] karmieyz wiefzją chciwołcią pożywamy á tak ona nápełnia y zatika żółádek tak iż trudno iá moze łtrawić. *GlabGad* E8v.

c. *Wytwarzać, produkować* (2) :

napełniać co czym (1): A gdy gi ktho w wfciech będzie mieć/ pragnienie wfmierza/ á zmiefzawfzy gi z miodem/ pierfi niewiefcie mlekiem nápełnia. *FalZioł* IV 51c.

napełniać czego w czym (1): ludziom cieliftym [...] niedobry ieft pokarm częfty ku iedzeniu abowiem napełnia w żyłach krwi zbytnie. *FalZioł* III 25b.

d. *O tekście pisanym [co]* (1) : utranque paginam implet, Nápełnia obedwie ftronie kárty. *Mącz* 272d.

e. *Nasączać, nasycać* (2) : każdego zwierzęcia thuk z kołci zagrzewa/ odmiękcza y napełnia. *FalZioł* IV 13b; *Exaturo, et Ohsaturo, idem quod simplex, Náfycam doftátecznie/ napełniam Mącz* 369c.

2. *Zaczynać gdzieś być w dużej ilości, zaludniać; replere PolAnt, Vulg; implere PolAnt [co]* (27) : Nieprziáciele nalfy motz nad wlfytkiemii maią a nie nalf vpád/ ale piekło fnimi napełniaią. *OpecŻyw* 1v; *LubPs* T2v; *Mącz* 238b; *Milczcie obywatéle ořtrowu/ kupiec Cydońki/ (y) żeglarz morfki napełniáli cię. BudBib Is* 23/2.

napełniać czym (3): tem/ ktorzi fámii fiedzieli wdomiech opuřtořfálych rozliczną ie czelądzią napełnia *RejPs* 97v; *BudBib Is* 14/21; z Duchá Bożego nie z nafienia męřkiego/ mocą Bożą nie męřką řpráwiony: áby teř zbor Boży duchownym řwym potomřtwem napełniął. *CzechRozm* 155v.

Szereg: »mnożyć się (a. rozmnażać się) a (i) napełniać świat (a. ziemię)« = *multiplicari et replere (terram) Vulg, PolAnt (7:5); SeklKat* L; *Leop Gen* 1/22; *BibRadz Gen* 1/22, 28, 9/1; Błogořłáwił im [*Ewie i Adamowi*] Pan Bog mówiąc: rořćie á mnořcie řie/ á napełniaycie zyemię á pořiadaycie ią *BielKron* 1v, 5v; *BudBib Gen* 1/22; Gdzie im ono Bog nie tylko błogořłáwił/ ále řie im teř mnożyć y ziemię napełniąć rořkazał. *CzechRozm* 163; *WerKaz* 282, 285; Pořtánowił Bog niebieski; By řię ludzie rozmnařali/. A ten to řwiąt napełniáli. A nierządu poniecháli. *ArtKanc* V2v.

Przen (8) :

a) *O zjawiskach niematerialnych występujących w określonej przestrzeni; complere Vulg; implere PolAnt; replere Modrz [czym]* (6) : Y náviedzę ná kořde^{řo} ktorzy buynie řtąpa ná prog w on dzień: ktorzy napełniąią dom paná Bogá řwe^{řo} niepráwořcią y zdrądą. *Leop Soph* 1/9; *BudBib Soph* 1/9; Pářterz nieieft godřien tego przezwiřká/ gdy owce rozgania/ z nalepřzey pařze zgania/ á owczarnie nęřdnemi řzkodámii ábo vpádkámii napełnia. *ModrzBaz* 21v, 10řv; *GrabowSet* K3.

Zwrot: »wszytko řmiercią napełniać« = *siac zagładę* (1): řłowo twoie wřzechmocne [...] Niořąc iáko ořtry miecz rořkazanie twoie iáwne/ [...] ná ziemi chodřilo/ wřzytko řmiercią napełniąiąc [*replevit omnia morte*]. *BudBib Sap* 18/16.

b) *O kształtowaniu czyjej řwiadomořci [czym]* (2) : Zwiedzil wřzytki wkołó Hiřpańřkie pánřtwa/ [...] ktore nasieniem řłowa Bożego napełniąiąc/ wielki w duřzách Chřeřćiińřkich/ á nie zlicřony pořzytek czynil. *SkarŻyw* 309; *LatHar* 673.

3. *Uzupełniać, usuwać braki; complere, supplere Calep, Cn; sarcire, suppletare Cn [w tym co]* (7) (10) : A ták mam zá tho iż człowiek báczny wřzytko to moje połózenie/ y obmwę w dobre obroci/ áni tego gánić bęřdzie/ iżem ia y thu/ y owdzie cořkołwiek řwego przyłóżył/ napełaiąc te mieyřcá/ ktorichem przeřtąpil *GórnDworz* B6v; *Calep* 228a, 1034b.

napełniać czym (1): Mařc na wřzelkie rany: ktora riřłó mieřło w nich rořci y napełnia ciątem. *FalZioł* V 116v.

W przeciwstawieniu: »opuścić ... napełniać« (1): Ani yeden który z drugich Ewanyeliftow/ ále wlfyftcy wefpołek yą [Ewanjeliją] zebráli/ A to fprawą Duchá S. co yeden opuścił/ drugi nápełnyáyąc. *KromRozm II d2v*.

Zwrot: »niedostatek napełniać« (4): To prawdá iz yeden drugyego nyedofátetek nápełnyal *KromRozm II d2v, d2, e, k3v*.

a. Dorównywać czemu, mieć wielkość czego (1) : Y widzialem wyfokość onego domu w około w około [!]/ (y) fundámenty pobocznic/ ktore nápełniály trzcínę [pleno calamo] (to ieft) fześć łokiet do pachy. *BudBib Ez 41/8*.

4. Realizować, spełniać, wykonywać; complere Mącz, Cn [w tymi co (4)] (5) : nieobiáwiłem fie iákiemem ieft Bogiem nápełniáiąc obietnicę láłki ktorą w was wypełnię *BibRadz I 33d marg; Compleo, Napełniam. Metaph. Dokonawam/ Skończiwam. Mącz 304c; á zwłafzczá Helená fwięta [...]* chwáliłá Páná Bogá/ który myśli prágnące chwały iego/ nápełnia: y dáie żądze miłuiących fię. *SkarŻyw 397; [Tak też Bog poftępuie fnami/ gdy wpotrzebach do nie⁸⁰ wołamy a prosiem/ nie zaras albo niechnet modlitwy nafle napełnia UstKościel 77]*.

napełniać czym (1): Iedno, iz onę swą żąd[za], Po ktorej sie głupi rządzą, Rzekomo tym napełniają, Im więcej państwa mają; Przetoż, gdzie pożytek czują, Wszytkiego sie podejmują *BierRozm 18*.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): A przyiáchwafzy do fwey ziemie/ to cofz we fnie widział/ to z nabożeńftwem nápełniał. *HistRzym 100*.

5. Powodować zdrowy, dobry wygląd, tycie [co] (1) : Cyáło nápełnia máła praca/ częfte odpoczywánie. *SienLek 4v*.

6. teol. O wszechobecności i wszechmocy Boga [co] (23) : [Zesłanie Ducha św. jest] rzeczy onéy/ ktorą nápełnia/ znáczné/ álbo widomé nápełnienie *BiałKat 116*.

napełniać czym (2): rzecz ieft można ciáłu Chryftufowému nápełniáć iftotą wfzyftko *BiałKat 328v, 308v*.

napełniać czym [= dzięki czemu] (3): Iefli tedy Pan Kryftus/ iáko prawdziwy Bog/ nápełnia wfzytki rzeczy ktorekolwiek fá ftworzone/ fwoią mocą Boską/ tedyć też miefzka y ieft we wfzytkich rzeczach/ iáko prawdziwy Bog. *RejPosWiecz² 91v, 91, 91v*.

Frazy: »(Bog) wfzytko, wfzytkie rzeczy, świat napeł(a. raczy napełniać)« = *jest wszędzie [szyk zmienny] (4:4:1): RejPosWiecz² 91, 91v [2 r.];* Syn Boży w Boftwie prawym Bogiem będąc/ [...] y Duch S. iáko Bóg Oćiec Nieogárnióny/ y wfzytkié rzeczy nápełnia *BiałKat 8v, 101, 313v, 333v; CzechRozm 155v; Lecz nie fzedł do Oycá z ftrony Boftwá: wedle ktorego był wfzędý/ y wfzytko nápełniał: ále z ftrony człowieczeńftwá. WujNT 366*.

bibl. »[Bóg] wfzytko we wfzytkich napełnia« = [w przytoczeniach i nawiązaniach do Eph 1/23] *qui omnia in omnibus adimpletur Vulg [szyk zmienny] (4): á iego dał aby był głową náde wfzyftkim kościołem ktory ieft ciáłem iego/ y zupełność iego/ ktory wfzyftko we wfyfłtkich nápełnia. Leop Eph 1/23; RejPosWiecz² 92; NiemObr 46; WujNT Eph 1/23*.

Zwrot: »napełniać niebo i ziemię« [w przytoczeniach i nawiązaniach do Ier 23/24] [szyk zmienny] (7): íam Bog o íobie mowi: Ia niebem y ziemią rządżę. I záfię/ niebo y ziemię ia napełniam. *KrowObr 165v; fłowá [Krystusa] thák fá poważne/ wielkie y zacne/ iz wfłáwicznie brzmią/ w wfz[u] Bogá Oycá/*

y nápełniáią niebo y ziemię. *KrowObr* 213; *RejPosWiecz*² 91 [2 r.]; *KuczKat* 380; Bog ten/ który ieft ieden y prawdziwy/ á nád to náíz y Chriftułow óciec on íam niebo y ziemię nápełnia *CzechEp* 309; *LatHar* 377.

Formacje współrdzenne cf PEŁNIĆ.

Cf NAPEŁNIAJĄCY, NAPEŁNIANIE

TK